

Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Mesleki Beklenti, Kaygı ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi

Ceylan Sülü Akgül^{1, 2}

ÖZET

Bu çalışmada sosyal hizmet öğrencilerinin mesleki beklenti ve kaygıları ile başa çıkma stratejileri incelenmiştir. Bulgular nitel araştırma deseni kapsamında dört ana ve her bir ana temaya bağlı üç alt tema olarak yapılandırılmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA 2024 programı kullanılarak deşifre edilmiş ve betimsel analiz yapılmıştır. Buna göre katılımcılar, toplumda daha dezavantajlı gördükleri bireylerle (kadın, çocuk gibi) mesleki etik ilke ve değerler doğrultusunda hareket ederek, hem mesleki hem de bireysel doyum yaşamak, hem de toplumsal değişim sağlamak arzusuyla çalışmak istemektedirler. Bölümlerini ve alanlarını sevmelerine rağmen iş bulamama veya atanmama, meslekte yetersiz kalma, mesleğin toplumsal görünürlüğünün zayıflığı ve istihdam güvencesinin olmaması gibi endişeleri bulunmaktadır. Bu endişeler öğrencilerde bireysel başa çıkma yöntemlerinin gelişmesine neden olabilmektedir. Öğrencilerin üniversitede aldıkları eğitim bu endişeler ile başa çıkma, psikolojik destek alma ve geleceğe umutla bakma açısından bireysel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Mesleki Beklenti, Mesleki Kaygı, Başa Çıkma Stratejileri.

Examining the Professional Expectations, Anxiety and Coping Strategies of Social Work Department Students

ABSTRACT

This study examined social work student's professional expectations and concerns, as well as their coping and problem-solving skills. The findings were structured into four main themes and three sub-themes for each within a qualitative research design. The data obtained were transcribed and analyzed using the MAXQDA 2024 program. According to the findings, participants want to work with individuals they perceive as more disadvantaged in society (women, children), act in accordance with Professional ethical principles and values, experience both Professional and personal satisfaction and bring social change. Despite loving their departments and fields, they have concerns such as not being able to find a job or not being appointed being inadequate in their profession the weak social visibility of profession, and the lack of employment security. These concerns may lead students to develop individual coping methods. The education students receive

¹ İletişim Yazarı: ceylansulu@munzur.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Tunceli, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9147-9664.

at university contributes to their individual and Professional development in terms of coping with these concerns, receiving psychological support and looking to the future hope.

Keywords: Social Work, Professional Expectation, Professional Anxiety, Coping Strategies.

1. GİRİŞ

Üniversite eğitiminin başlamasıyla birlikte bireyler birçok yeni ve farklı alanla karşılaşmakta ve birçok duygu durumunu bir arada yaşamaktadır. Tercih ettikleri bölüm neticesinde mesleki bir beklentiye girme, yine eğitim hayatı boyunca başta meslekle ilişkili olmak üzere birçok farklı kaygı durumu ile yüzleşme ve tüm bu durumlara çözüm üretme stratejileri geliştirebilmeleri olağandır. Bu bağlamda üniversiteler bireylerin hayatında önemli dönüm noktalarından birini temsil etmektedir. Yine tercih ettikleri bölüm neticesinde mesleki bir beklenti, beklentileri neticesinde de kaygı durumu yaşamaları olağandır. Bu süreçte yaşanan kaygı durumu ile başa çıkma mekanizmalarını kullanabilme becerileri de bireysel ve mesleki gelişimleri açısından önemlidir.

Beklenti kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük tarafından “bireyin belli şart ve durumların alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü”; meslek kavramı ise “belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2025).

Buradan hareketle bireylerin kendi tercihleri sonucunda öğrenim gördükleri bölüm ve mezuniyet sonrası işleri ile ilgili yerine gelmesini beklediği öğelerin tamamı “*mesleki beklenti*” olarak tanımlanmaktadır. Mesleki beklentileri; cinsiyet, yaş, öğrenim görünen bölüm ve sınıfın derecesi, akademik başarı, ailenin ve öğretmenin beklentileri, istihdam olanağı, kültür, değerler, aile yapısı, baba mesleği, ailenin yaşam koşulları gibi faktörlerle ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Buna göre mesleki beklentiler arasında; iyi bir işi bulma, ekonomik bağımsızlık ve saygınlık kazanma, işe yaradığını hissetme ve başarıma arzusu, başkaları ile ilişki kurabilme gibi unsurlar yer almaktadır (Kuzgun, 2009; Uluçay vd., 2014; Taran, 2019; Waberi ve Öge, 2020; Oğan, 2022).

Bireyin kendini gerçekleştirebilme duygusunu hissedebilmesi ile mesleki beklentileri arasında ilişki olduğunu düşünmek olağandır. Meslek sayesinde birey hem ekonomik bağımsızlığını temin etmekte hem de toplumsal statüsü, sosyal ve beşerî sermaye ağını da şekillendirmektedir.

Mesleki beklentinin karşılanma veya karşılanmaması ile doğrudan ilişkili bir diğer kavram mesleki kaygıdır. *Kaygı kavramı TDK Güncel Türkçe Sözlük tarafından “üzücü veya kötü bir şey olacak korkusundan doğan tedirgin edici duygu; düşünce, tasa, küşüm, endişe, gam” (TDK, 2025) olarak tanımlanırken, mesleki kaygı; kişinin (öğrencilerin) meslek yaşamına ilişkin duyduğu endişeleri ifade eder (Ekmen, 2024, s. 31). Mesleki kaygının içerisine işsizlik korkusu, mesleğini yapamama, alanında kendini yeterince yetkin hissetmeme,*

geleceğe ilişkin belirsizlikler, iş yerindeki sosyal etkileşimler gibi faktörler yer almaktadır. Bireylerin eğitim hayatı boyunca bilhassa da eğitim hayatının sonlarına doğru hem kendine maddi gelir sağlayacak hem de duygusal olarak tatmin edecek bir mesleği icra etmeyi istemesi olağandır. Bireyler kendi istekleri doğrultusunda bir meslek tercih etmiş olsa da mesleğin, işyerinin ve işverenin beklentileri de bireylerde mesleki kaygının oluşumuna neden olabilir (Gerçek, 2018; Sarıtaş, 2019).

Mesleki kaygılar Fuller (1975; akt. Ekmen, 2024, s. 31-32) tarafından *ben merkezli*, *görev merkezli* ve *öğrenci merkezli* kaygılar olarak üçe ayrılmaktadır. *Ben merkezli kaygı* durumunda bireyin kendisinden kaynaklanan başarılı olup olamama endişesi yatarken (*Bu meslek benim için uygun mudur, bu mesleği günlük olarak nasıl yürütebilirim, çalışma arkadaşlarım, yöneticilerim ve hizmet sunduğum kişiler beni nasıl değerlendirecek?*); bireyin yerine getirdiği iş kaynaklı endişeler *görev merkezli* (*Görevimi nasıl daha etkili şekilde yerine getirebilirim, alanımla ilgili güncel bilgi ve kaynaklara nasıl ulaşabilirim, mesleki gelişimim için en etkili desteği kimlerden alabilirim?*); bireyin öğrenci olmasından kaynaklı yaşadığı endişeler ise *öğrenci merkezli* (*Sınav başarıımı nasıl artırabilirim, kendimi mesleki ve kişisel açıdan nasıl geliştirebilirim, mezuniyet sonrası istihdam olanağım var mı?*) kaygıyı oluşturmaktadır. Mesleki kaygıların tamamı bireylerin sorumluluk duygularının onlara yüklediği endişelerle ilişkili olurken, başaramama korkusunun da bu durumu tetiklediği düşünülmektedir.

Alanyazından elde edilen bilgiler ışığında mesleki beklentilerin, mesleki kaygıyı tetikleyen bir unsur olduğu çıkarımında bulunma mümkündür. Bu bağlamda önem kazanan diğer bir olgu ise “başa çıkma” kavramıdır.

TDK Güncel Türkçe Sözlük (2025) tarafından *başa çıkma* kavramı “*bir şeye gücü yetmek*” olarak tanımlarken; Wrzesniewski ve Chylinska (2007) tarafından güçlükleri ve/veya endişe/kaygıya sebep olan tehditleri kontrol etme, azaltma ya da tolere etmeyi öğrenme çabası olarak tanımlanmaktadır. Başa Çıkma kavramı alan yazında “*Duygu odaklı, Problem odaklı ve Kaçınmacı*” olarak üçe ayrılmaktadır. *Duygu odaklı başa çıkma* bireylerin kaygı ve stres anında duygularını kontrol altına almaya çalışması, probleme ilişkin hislerini ve problemi algılama yöntemlerini değiştirme çabasıdır. *Problem odaklı başa çıkma* bireylerin kaygı ve stres anında mevcut durumun kaynağını değiştirme ve harekete geçmeye yönelik çabasıdır. *Kaçınmacı başa çıkma* ise “keşke”ci düşünme yoluna gitme ya da doğrudan kaçınma (madde, alkol kullanımı, aşırı yeme) gibi formları içermektedir (Baker ve Berenbaum, 2007; Folkman ve Moskowitz, 2004).

Anlaşıldığı üzere başa çıkma ya da baş etme kavramı kaygı, kriz, stres veya problem anında kişilerin sorunu ortadan kaldırmaktan ziyade kaygı durumunu azaltmak veya duygusal dengeyi korumak yani var olan duygu durumundan uzaklaşmak için yöneldiği palyatif eylemleri içermektedir. Başa çıkma becerisine sahip olmak hem öğrencilerin hem de müracaatçıların yaşam boyunca karşılaştıkları stres ve sorunların üstesinden gelebilmeleri için kritik bir öneme sahiptir. Çalışmanın amacına uygun olarak, 'başa çıkma/baş etme' kavramının kullanılması daha uygun bulunmuştur.

Mesleki beklenti ve mesleki kaygı durumlarında geleceğin sosyal hizmet uzmanları/sosyal çalışmacılarının bu durumla nasıl başa çıktıkları ilerideki mesleki müdahalelerinin de yapısını oluşturmaktadır. Kendi iyilik halini ve sosyal işlevselliğini temin etme becerisinden yoksun olan bir bireyin, ileride bu veya benzeri konularda yol gösterirken çeşitli güçlükler yaşaması kuşkusuz olağandır.

Zira sosyal hizmet, müracaatçının güçlenmesini ve sosyal işlevselliğini merkeze alan bir uygulama disiplini. Bu açıdan bakıldığında başa çıkma ve sorun çözme becerisine sahip olması beklenen sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin, bu becerileri geliştirme sürecinde yaşadıkları mesleki beklenti ve kaygıları akabinde aldıkları eğitimin kendilerine ve mesleki becerilerine sağladığı kazanımları incelemek amaç edinilmiştir. Sosyal hizmet gibi görece genç sayılabilecek bir alanda mesleki beceriler ekseninde yapılan çalışmanın alana kazanım sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Sosyal hizmet öğrencilerinin mesleki beklenti, kaygı ve başa çıkma stratejilerinin incelenmesi amacıyla kaleme alınan çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda lisans son sınıfta (4. Sınıf) bulunan ve mezuniyet sürecinde olan öğrencilerin görüş ve önerilerine yer verilmiştir.

2.1. Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evreni; Munzur Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü lisans son sınıfta (4. Sınıf) ve mezuniyet aşamasında olan ve Sosyal Hizmet Uygulaması I-II dersine devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. 2024-2025 eğitim öğretim döneminde lisans son sınıfta Sosyal Hizmet Uygulaması I-II dersine devam eden (aktif kaydı olan) 22 öğrenciden (17 kadın-5 erkek) 14'ü (11 kadın-3 erkek) gönüllük esasına dayalı olarak soru formunu cevaplamış ve örneklem grubuna dahil olmuşlardır.

Çalışmada nitel araştırma deseni ve çalışmanın amacına uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Özellikle nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bu yöntem ile belli nitelik ve kriterlere sahip katılımcılar üzerinden derinlemesine ve anlamlı veri elde edilmesi mümkündür (Strauss ve Corbin, 2014). Sosyal hizmet lisans programında, öğrenciler dördüncü sınıf itibarıyla “Sosyal Hizmet Uygulaması (Alan Uygulaması)” dersi kapsamında iki eğitim-öğretim dönemi boyunca alanda uygulama yapmaktadır. Sosyal Hizmet Ulusal Çekirdek Eğitim Programı [SHUÇEP] (2020) alan uygulama dersini kuramsal olarak elde edilen bilgi, beceri ve değerlerin kurum ortamlarında etkin hale getirilmesinin ön koşulu ve sosyal hizmet eğitiminin temel taşı olarak tanımlamaktadır. Yapılan uygulamalar genellikle Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere, hastaneler ve sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli kurumlarda gerçekleştirilmektedir. Bu süreç, öğrencilerin sosyal hizmet alanını yerinde gözlemlene ve mesleki deneyim kazanma fırsatı elde etmelerini sağlamaktadır.

Bu bağlamda amaçlı örnekleme yöntemine de uygun olarak sosyal hizmet alanında doğrudan uygulama deneyimi bulunan, sosyal hizmet uygulama pratiklerini yerinde

tecrübe eden, mesleki yaşantıya ilişkin bilgilere daha derinlemesine vakıf olan, mezuniyet aşamasına yaklaştığı için mesleki beklenti ve kaygı düzeyinin daha yüksek olduğu düşünülen ayrıca başa çıkma becerilerine de sahip olması beklenen lisans son sınıf öğrencileri örnekleme grubuna dahil edilmiştir. Bu durum, katılımcıların mesleki beklenti ve kaygılarına ilişkin daha derinlemesine ve anlamlı verilerin elde edilmesine de olanak sağlamaktadır. Yapılandırılmış soru formunda yer alan sorulardan bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Sosyal hizmet mesleğinden gelecekteki en büyük beklentileriniz nelerdir?
- Mesleğe yönelik beklentilerinizin nedenleri nelerdir? Mesleğinizin hangi alanlarda size fayda sağlamasını istiyorsunuz?
- Mezuniyet sonrası hedefleriniz nelerdir? (Kamu, özel sektör, akademi, yurt dışı vs.) Hangi sektörde çalışmak istersiniz? Nedenleri nelerdir?
- Sosyal hizmet eğitim süreci, sizi meslek hayatına ne kadar hazırladı? Eksik ya da güçlü bulduğunuz yönler neler?
- Sosyal hizmet mesleğine yönelik sizi en çok kaygılandıran konular nelerdir?
- Mesleğinizin toplumdaki yeri ve görünürlüğü hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu sizi nasıl etkiliyor?
- Kaygı durumlarında başa çıkmak için neler yapıyorsunuz? Uyguladığınız kişisel yöntemler var mı? En çok hangi alanlarda ya da durumlarda yardıma ihtiyaç duyduğunuzu hissediyorsunuz?
- Aldığınız eğitim yaşadığınız sorunların çözümünde size farkındalık sağladı mı? Nedenleri ile açıklayınız.
- Sorun yaşadığınız zamanlarda profesyonel destek almaya yönelik tavır ve yaklaşımınız nasıl olur? Gerekli bulur musunuz? Tercih eder ya da önerir misiniz?

2.2. Katılımcılara Ait Bilgiler

Çalışmaya katılan 14 katılımcı yapılandırılmış soru formunu araştırmacının denetiminde cevaplamıştır. Soru formu cevaplanmadan önce her bir katılımcıya çalışmanın amacıyla ilgili kısa bir bilgilendirme yapılmış, soruların içtenlikle ve detaylı bir biçimde cevaplanması talep edilmiştir. Detaylı bir biçimde hazırlanmış soru formunun katılımcılar tarafından cevaplanması ortalama 60-65 dakika sürmüştür. Aşağıda yer alan tabloda katılımcılara ait bilgilere yer verilmiştir (Bkz. Tablo 1.)

Tablo 1. Katılımcılara Ait Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mevcut Not Ortalaması	Sınıf Düzeyi	Bölümü isteyerek seçme durumu	Anne Mesleği	Baba Mesleği	Aylık Ortalama Gelir
Sultan	Kadın	23	2.83	4	Evet	Ev hanımı	Çiftçi	Belirtilmemiş
Zambak	Kadın	24	2.84	4	Evet	Ev hanımı	İşçi	25 bin

Gülüm	Kadın	23	2.75	4	Evet	Ev hanımı	Emekli	80 bin
Yıldız	Kadın	22	2.50	4	Evet	Ev hanımı	Marangoz	20 bin
Narin	Kadın	25	3.25	4	Evet	İşçi	Çiftçi	20 bin
Yusuf	Erkek	23	3.50	4	Evet	Ev hanımı	İşçi	Belirtilmemiş
Cemre	Kadın	23	3.14	4	Evet	Emekli	Sınıf Öğretmeni	120 bin
Rıfat	Erkek	24	3.18	4	Evet	Ev hanımı	Serbest Meslek	30 bin
Kelebek	Kadın	24	2.90	4	Evet	Ev hanımı	Emekli	30 bin
Nilüfer	Kadın	24	3.56	4	Kısmen	Ev hanımı	İşçi	25-30 bin
Papatya	Kadın	24	2.80	4	Evet	Ev hanımı	Elektrikçi	20 bin
Mavi	Kadın	23	3.77	4	Evet	Ev hanımı	Serbest Meslek	22 bin
Güneş	Kadın	23	3.08	4	Evet	Ev hanımı	Ticaret	90-100 bin
Ercan	Erkek	23	2.89	4	Hayır	Sosyal Çalışmacı	Elektrik Teknikeri	100-120 bin

Veri toplama kapsamında katılımcılardan kendilerini temsil edecek bir “kod adı” belirlemesi istenmiş; bu kapsamda bilimsel araştırma etiğine uygun ve çalışmada kullanılabilir nitelikte kod adlarını kendilerinin belirlemesi sağlanmıştır. Katılımcılara ait demografik veriler incelendiğinde, yaş aralığının 23 ile 25 yaş aralığında değiştiği, tamamının çalışmanın amacına uygun şekilde sosyal hizmet lisans programının son sınıfında (4. Sınıf) öğrenim görmekte ve Sosyal Hizmet Uygulaması (Alan Uygulaması) dersini almış olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların not ortalamaları 2.50 ile 3.77 arasında değişmekte olup, büyük çoğunluğunun sosyal hizmet bölümünü isteyerek tercih ettiği, yalnızca bir katılımcının istemeyerek, bir diğerinin ise kısmen isteyerek bölümü seçtiği ifade edilmiştir. Katılımcıların anne ve baba mesleklerinin çeşitlilik gösterdiği, hane içi ortalama gelir düzeylerinin 20 bin TL ile 120 bin TL arasında değiştiği tespit edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Çalışmada yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Formun geçerliliğinin test edilmesi amacıyla, nitel araştırma yöntemine vakıf üç farklı öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuştur. Yapılandırılmış soru formu dört ana bölümden oluşmakta ve toplamda 43 soruyu içermektedir. İlk bölüm; katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini (kod adı, yaş, cinsiyet, ailedeki birey sayısı, aile üyelerinin eğitim düzeyi, meslekleri ve hane halkının aylık ortalama geliri olmak üzere 12 soru), ikinci bölüm; mesleğe yönelik beklentilerini (13 soru), üçüncü bölüm; mesleki kaygılarını (7 soru) dördüncü bölüm ise başa çıkma

stratejilerini (11 soru) ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Veriler MAXQDA 2024 programı kullanılarak analiz edilmiş ve çalışmada yer alan görsellerin tamamı programdan elde edilen analizler yoluyla elde edilmiştir. 14 katılımcıya ait verilerden toplamda 341 adet kodlama ve 63 sayfa veri seti elde edilmiştir.

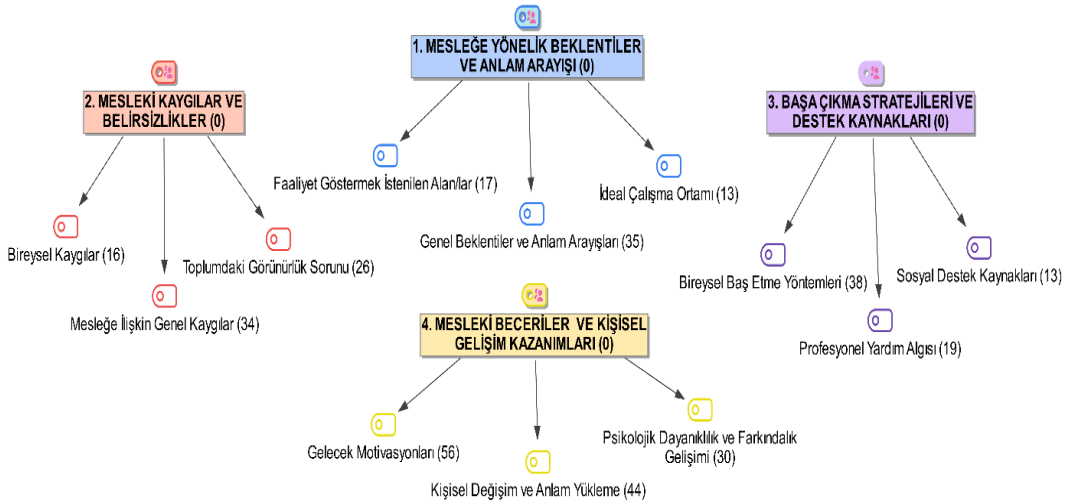
2.4. Çalışma Etiği

Çalışmanın yapılabilmesi için Munzur Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'nın 18.06.2025 tarihli ve 06 sayılı oturumda alınan 03 nolu kurul kararı ile gerekli izinler alınmıştır.

3. BULGULAR

Başa çıkma ve sorun çözme becerisine sahip olması beklenen sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin, beklenti ve kaygılarına ilişkin betimsel analizler ilgili başlık altında sunulmuştur. Bu kapsamda katılımcıların cevaplarında ön plana çıkanlar, doğrudan alıntılar yoluyla aktarılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular dört ana tema ve her bir ana temaya bağlı üç alt temaya ayrılarak analiz edilmiştir. Ana tema ve alt temalara ait bilgilere aşağıdaki şekilde yer verilmiştir. (Bkz. Şekil 1.)

Şekil 1. Ana tema ve alt temalar

Kodlamalara ilişkin verilerin tamamın genel bir profiline bakıldığında bazı temaların daha sık ve yoğun düzeyde, bazı temaların ise daha seyrek ve az düzeyde ilerlediği görülmektedir. Çalışmada, katılımcı ifadelerinde en sık kullanılan ve öne çıkan kelimeler, kelime bulutu tekniği yoluyla analiz edilmiştir. (Bkz. Şekil 2)

Şekil 2. Kelime Bulutu

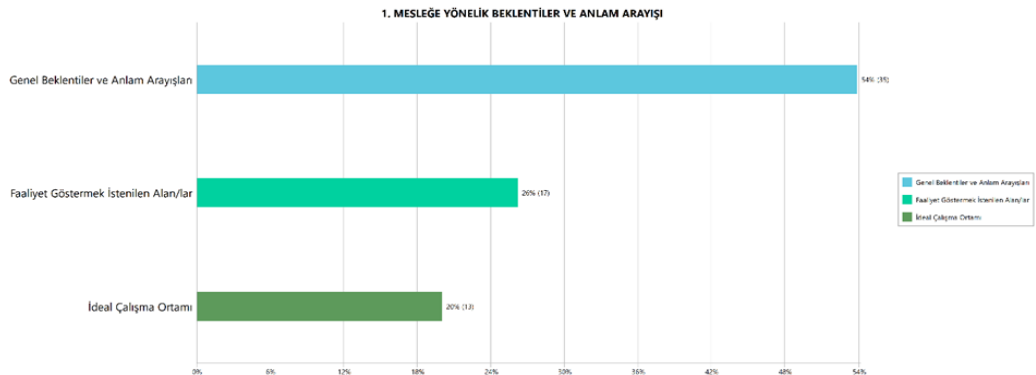

Oluşturulan analizde; “iş/istihdam, sosyal hizmet, çalışma, atama/atanma, kaygı, beklenti, akademik, yurt dışı, çözüm odaklı, yürüyüş, müzik dinleme, aile, arkadaş, kadın, çocuk, etik, değer” gibi ifadelerin öne çıktığı görülmektedir.

3.1. Mesleğe Yönelik Beklentiler ve Anlam Arayışı

Mesleğe yönelik beklentiler ve anlam arayışları ana teması; “Faaliyet Göstermek İstenilen Alan/lar, Genel Beklentiler ve Anlam Arayışları, İdeal Çalışma Ortamı” alt temalarına ayrılarak analiz edilmiştir. İlgili ana temaya ait genel çıktılarının sunulduğu alt kodların istatistiğine ait görsel aşağıda yer almaktadır. (Bkz. Şekil 3)

Şekil 3. Mesleğe Yönelik Beklentiler ve Anlam Arayışları Ana Temasına Ait Alt Kodların İstatistiği

Katılımcılar çocuk, kadın ve adli alanlarda çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Bunun nedenleri arasında toplumsal fayda sağlama, dezavantajlı grupları güçlendirme ve kişisel tatmin yer almaktadır. Mesleğin kendilerini geliştirmesini, topluma katkı sağlamasını ve ekonomik güvence sunmasını beklemektedirler. Adil, güvenilir, insan hakları temelli ve etik ilkelerin benimsendiği bir çalışma ortamı beklenmektedir.

3.1.1. Faaliyet Göstermek İstenilen Alan/lar

Katılımcılar genel olarak; çocuk, kadın ve adli alanlarında çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Çocukların toplumun temel yapı taşları olduğu, kadınlara yönelik artan şiddet ve cinayetlere karşı olunduğu, suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, LGBTİ+, cinsel ve üreme sağlığı, aile gibi alanlarda da çalışma isteğini dile getiren katılımcılar da olmuştur. Katılımcıların; “toplumsal değişim yaratma arzusu, bireylere fayda sağlama motivasyonu ve içsel tatmin beklentisi içinde oldukları” anlaşılmaktadır. Bu alanlarda çalışmanın kendilerine manevi tatmin sağlayacağını, toplumsal fayda üreteceğini ve kendilerini yeterli hissedeceklerini belirtmişlerdir.

“Çocuk, kadın ve adli alanlarda diğer alanlara göre daha çok çalışma isteğim var. Çocuklar toplumun yapı taşlarıdır bana göre ve bu sebeple onlara karşı ayrı bir hassasiyet barındırmaktayım. Son zamanlarda Türkiye’de çokça artan ve artmaya devam eden kadına yönelik şiddet ve cinayetlere karşı olduğum için kadın alanını da çokça isterim. Hiçbir insanın suçlu olmadığına fazlasıyla katıldığım için ise adli alanı da kendimi mutlu hissettirecek bir alandır. En çok suça sürüklenen çocukların topluma suçsuz bir şekilde katılmalarını isterim. Bu durum ise toplumsal bir fayda olacağı için cevabım toplumsal fayda.” (Sultan)

“Çocuk ve kadın alanında çalışmak istiyorum. Çocuklara iyi bir hayat, eğitim sunulursa dünyanın daha güzel bir yer olacağını düşünüyorum. Toplumumuzda kadınlar çok ezildiği için de bu alanda çalışmak istiyorum.” (Yıldız)

“Çocuk, engelli ve LGBTİ+ alanında çalışmayı tercih ederim. Sebebi ise toplum tarafından dezavantajlı olmaya itilmiş gruplarla çalışmak ve o grupları güçlendirmek temel hedefimdir.” (Rıfat)

“İlk başladığımda asla çocuklarla çalışmam derken şu an gelecekte tamamen çocuklarla olacağım bir kariyer hedefi kuruyorum.” (Güneş)

“Çocuk ve kadın alanında çalışmak istiyorum. Çünkü ülkemizde kadınlar ve çocuklar çok daha fazla dezavantajlı durumda ayrıca son yıllarda kadına artan şiddetlerden dolayı bende bir kadın olduğum için bu alanlarda çalışmak istiyorum. Kadınların; istihdam güvencesi ve manevi tatmin ihtiyaçlarına, çocukların; manevi tatmin ve toplumsal fayda ihtiyaçlarına yönelik cevaplar bulmayı umuyorum.” (Nilüfer)

3.1.2. Genel Beklentiler ve Anlam Arayışları

Meslek elemanlarının genel beklentileri ve anlam arayışları alt temasında; “istihdam sağlama, kendini mutlu hissedeceği bir alanda çalışma, mesleğin insani duygularını geliştirmesi, sosyal hizmetin öneminin artması, toplumu kökten değiştirebilme arzusu, yeni istihdam alanlarının doğması, toplumsal fayda, istihdam güvencesi, adalet ve hak savunuculuğu, çeşitlilikleri merkeze alma, manevi ve toplumsal fayda sağlama, mesleki tatmin ve gerçekleştirme, etik ve ahlaki çerçevede çalışma, dezavantajlı gruplara yetebilme, meslek gelişime açık olma, kadının dezavantajlı durumdan çıkarılması, halkın

yoksunluklarının azaltılması, mesleğin toplumda sevdirmesi, kapsayıcı politikaların geliştirilmesi, bireysel ve sosyal alanda fayda sağlama, dezavantajlı bireylerin tüm ihtiyaçlarının karşılanması, mezuniyet sonrası özel sektör, kamu ve akademi alanlarında çalışma” ifadeleri ön plana çıkmıştır.

“Sosyal hizmetten en büyük beklentim çeşitlilikleri merkeze alarak kimseyi geride bırakmamak. Mesleğin bilgi ve farkındalık artırıcı bir düzeyde fayda sağlamasını istemekteyim. Sorunlara çeşitli açıdan bakma ve çözüm önerileri geliştirme konusunda bilgi birikimi sağlamasını isterim.” (Yusuf)

“Meslekte tatmin olmak ve gerçekten hakkıyla yapmak en büyük beklentim. Mesleki anlamda doyumunu hem akademik anlamda hem de alanda yaşamak beni motive eder. Sosyal hizmet mesleğini sadece istihdam güvencesi olarak görürsem sıkıntı. Hepsi bir etken ama hiçbir ihtiyacı işi doğru yapmak için tek başına yeterli olmaz. Bu yüzden hem manevi tatmin anlamında hem topluma fayda hem de istihdam güvencesi, ekonomik özgürlük noktasında cevap bulmak istiyorum.” (Cemre)

“Meslek geliştirmeye oldukça açık bir meslek bu bağlamda gelişim ve bilinç kazanımı oldukça önemli. En önemli beklentim budur.” (Kelebek)

“Meslek toplum tarafından çok fazla bilgilendirme yapılmadığından sevilmemekte eğitimler yapılarak topluma meslek sevdirmelidir.” (Papatya)

“Mesleğimin hayatımın en önemli ve büyük bir parçası olmasını, mesleği layığı ile yapabilecek meslektaşlarım ve süpervizörlerim ile topluma yön vermeyi, atama sorunu olmaksızın okul sosyal hizmeti alanında mesleğimin rol almasını, mesleki etik ilk ve değerlerimin kurumlara göre değil de okulda öğrenmiş olduğum şekilde mesleğime uyarlanmasını ve bu şekilde çalışmasını istiyorum.” (Ercan)

“Atanmayı, istediğim bir alanda çalışmayı, istediğim alanda kendimi çok iyi geliştirmiş bir meslek elemanı olmayı, adli sosyal hizmet alanında çalışmayı, istediğim şehirde istediğim alanda yükselmeyi isterdim.” (Narin)

3.1.3. İdeal Çalışma Ortamı

Katılımcılar çalışma ortamının ideal koşullarda olabilmesi için; “etik ilke ve değerlerin benimsenmesi, adil, şeffaf ve güvenli olması, çalışanlara yönelik psikolojik destek sunulması, farklı disiplinlerden uzmanların bir arada çalışabileceği bir yapı oluşturması, özellikle kadınlar ve çocuklarla çalışırken dikkat dağınıklığını engelleyecek şekilde tasarlanmış bir fiziksel ortamın bulunması, kişisel alan ihtiyacının karşılanması ile temiz ve düzenli bir çalışma ortamının varlığı” gibi unsurların önemini vurgulamışlardır. Katılımcılara göre, bu niteliklere sahip bir çalışma ortamı, meslek elemanlarının daha motive, huzurlu ve istekli bir şekilde çalışmasına olanak sağlayarak, topluma sunulan hizmetlerin niteliğini de artıracaktır.

“Adaletli insanların birbirlerine saygı duyduğu ve meslek elemanlarının sosyal hizmet mesleğine uygun bir şekilde çalışmaları.” (Narin)

“İnsanların çalışırken mutlu olduğu bir ortam olmalı. Çünkü meslek elemanı ne kadar mutlu ise işine o kadar hevesli katılır.” (Sultan)

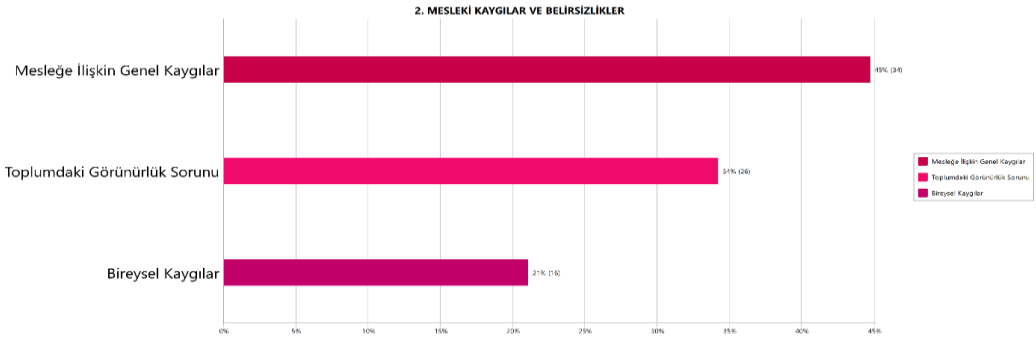
“Sınırları olan etik ilke ve değerlerin benimsendiği, yakın ilişkilerin olduğu topluma en iyi şekilde fayda sağlayabilecek meslek elemanları ile çalışmak isterim. Bu sayede çalışmaların daha iyi yapıldığına inanıyorum.” (Ercan)

“İdeal çalışma ortamı daha adil, güvenilir, insan hakları temelli olmalıdır ancak bu şekilde etkili bir hizmet sunulabilir.” (Mavi)

3.2. Mesleki Kaygılar ve Belirsizlikler

Mesleki Kaygılar ve Belirsizlikler ana teması; “Bireysel Kaygılar, Mesleğe İlişkin Genel Kaygılar, Toplumdaki Görünürlük Sorunu” alt temalarına ayrılarak analiz edilmiştir. İlgili ana temaya ait genel çıktıların sunulduğu alt kodların istatistiğine ait görsel aşağıda yer almaktadır. (Bkz. Şekil 4)

Şekil 4. Mesleki Kaygılar ve Belirsizlikler Ana Temasına Ait Alt Kodların İstatistiği

Katılımcılar; atanamamak, işsiz kalmak, kendilerini yetersiz görme korkusu, mesleği icra edememek, duygusal kontrolü sağlayamama, yardım edememek gibi kaygılar yaşamaktadır. Ayrıca mesleğin toplumda yeterince bilinmemesi, değer görmemesi, görünürlüğünün az olması da endişe kaynağıdır. Katılımcılar, mesleğin geleceği konusunda umutsuz olduklarını, istihdam olanaklarının yetersiz olduğunu belirtmektedir.

3.2.1. Bireysel Kaygılar

Bireysel kaygılar; “işsizlik ve istihdam güvencesi endişeleri, başarısızlık ve yetersizlik hisleri, uykusuzluk ve konsantrasyon güçlükleri, duygusal tepkiler (öfke ve öfkeye dair patlamalar, yalnızlık) ve çözüm arayışları (sosyal destek, sakin düşünme)” gibi konulara yönelik cevapları içermektedir.

“Kendimi yetersiz hissediyorum. Atanamamak durumunda veya kendi mesleğimi yapamayacak olmak korkutuyor beni.” (Gülüm)

“KPSS çalışmak istemiyorum ya da iş aramak istemiyorum... Ancak daha çok eğitime katılarak sosyal hizmet eğitimlerine bu konular da daha çok bilgi ediniyorum.” (Zambak)

“Mezun olmama son bir ay kaldığından beridir kaygı düzeyim çok ilerledi, elimden geldiğince düşünmemeye çalışıyorum, ama işsiz kalmak aile evinde uzun süre kalmak bu beni kötü etkiliyor ama elimden geldiğince kriz durumumu iyi şeyler düşünerek atlatmaya çalışıyorum.” (Narin)

“Günümüzde en önemli şey şu an için işsizlik sorunu bu yüzden istihdam güvencesi cevap bulmasını istediğimiz en kritik alan ve kaygı nedeni...” (Kelebek)

“Kaygılılarım var evet çünkü alım sayıları az ve kendi alanımda meslek grubunda çalışamayabilme ihtimali beni endişelendiriyor.” (Mavi)

3.2.2. Mesleğe İlişkin Genel Kaygılar

Mesleğe ilişkin genel kaygılar; “atanamamak/iş bulamamak, belirsizlikler, yetersizlik hissi- yardım edememek, mesleğin geleceğine dair umutsuzluk, ücret sorunları, duygu kontrolü, meslek elemanlarının yetkinliği, mesleğe verilen önemin azlığı, istihdam olanaklarının yetersizliği, liyakat sorunları” gibi cevapları içermektedir.

“Sadece atanamamak... Umarım atanabilirim. Umudum hiç denecek kadar az. Ek derslere kadro vermeleri ile umutsuzluğumun daha fazla artması ile kaygıların yerini umutsuzluk aldı.” (Sultan)

“Atamaların her geçen gün azalması, puanların artması, liyakatin olmaması, farklı meslek gruplarıyla aynı konumda olmamız. Bize ait olanı onlarla paylaşmak, istihdamın az olması... Ayrıca çocuk alanında yetersizliğimin olacağını düşünüyorum. Duygu durumlarını kontrol etmem gerekmektedir... Yardıma ihtiyacı olan bireylere yardım edememek. Ettiğim yardımın yeterli olmaması.” (Gülüm)

“Mesleğimi icra edebilmek konusunda yaşadığım kaygı çok derin, böylesine her şeyinden zevk aldığım bir alanı terk edip sıradan bir iş yaparak hayatımı devam ettireceğim korkusu beni oldukça ele geçirmiş bir vaziyette.” (Kelebek)

“Bu mesleğin beni en çok endişelendiren konusu çalışma hayatına erken atılamama ihmali ve mesleki doyum alamama endişesi olabilir.” (Mavi)

“Yetersizlik hissi arada oluyor çünkü duygularımı bazen saklamakta güçlük çekiyorum. Bundan dolayı biraz endişeliyim... Toplumun yoksunluk seviyesinin daha da artacak olma ihtimali beni endişelendirmektedir. Kadınlara çocuklara yönelik dezavantajlı durumların artması ve gün geçtikçe hayatta soyutlaştırılması beni endişelendirmektedir.” (Nilüfer)

“Meslek ile ilgili düzgün bir bilgi-beceriye sahip olmayan meslek elemanlarının insan hayatına bu denli dokunan bir meslek çalışmaları beni çok endişelendiriyor.” (Rıfat)

“Atanamamak... İşsiz kalmak... Kendimi yetersiz görme korkusu...” (Narin)

“Çok az istihdam yapılıyor ve açık öğretim ile başka üniversitelerde bu bölüm fazla olduğu için mezun sayısı fazla.” (Yıldız)

“Kadro ve yüksek puan gerekliliği kamuda kontenjan azlığı, özel sektörlerde düşük ücretler. Bölgesel eşitsizlik, ücret sorunu.” (Zambak)

3.2.3. Toplumdaki Görünürlük Sorunu

Katılımcılar mesleğin toplumdaki görünürlüğüne ilişkin; “sosyal hizmet mesleği toplumda yeterince bilinmemekte, yanlış tanımlanmakta ve hak ettiği değeri görememekte olduğunu” ifade etmişlerdir. Onlara göre mesleğin görünürlüğü ve toplumsal konumu zayıftır. Meslek; toplum tarafından genellikle hayırseverlik veya ekonomik yardım aracı olarak algılanmakta, rehabilitasyon ve danışmanlık gibi işlevleri göz ardı edilmektedir. Geleceğin sosyal hizmet uzmanları/sosyal çalışmacıları, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulamamasından ve yanlış algılanmasından olumsuz etkilenmektedir. Bununla birlikte, mesleğin zamanla daha görünür hale geleceği ve öneminin anlaşılabileceği umut edilmektedir.

“Sanki kaybolmuş bir meslek kaybolduğu için de unutulmuş bir meslek gibi düşünüyorum ve bu durum değersiz hissettiriyor.” (Sultan)

“Orta bir konumda olduğunu düşünüyorum. Çünkü bazen çok önemli görülüyor, bazen çok önemsiz... Genelde hayırsever veya gönüllü zannediyoruz ki bende öyle sanmıştım. Çünkü bu meslek tanınmıyor tanıtılmıyor. Kamuoyunda sosyal çalışmacı gibi yanlış tanımlamalar mesleki kimliği aşındırıyor.” (Zambak)

“Toplumda hala daha sosyal hizmet mesleğinin kimlere yardım edeceğini bilmeyen bir sürü insan var. Sosyal hizmeti insanlara anlatmak için çalışmalar yapılmalıdır. Sosyal hizmet toplum için önemli bir konumdadır. Çünkü toplum değişmesine, toplumun faydasına bir meslektir.” (Gülüm)

“Sosyal hizmet mesleği toplumda genel olarak değer görmeyen bir konumda bence. Sadece bireye kalıcı değil de geçici olarak destek veren bir disiplin olarak görülüyor. Kendi kendine yeterli hale gelinceye kadar yani.” (Mavi)

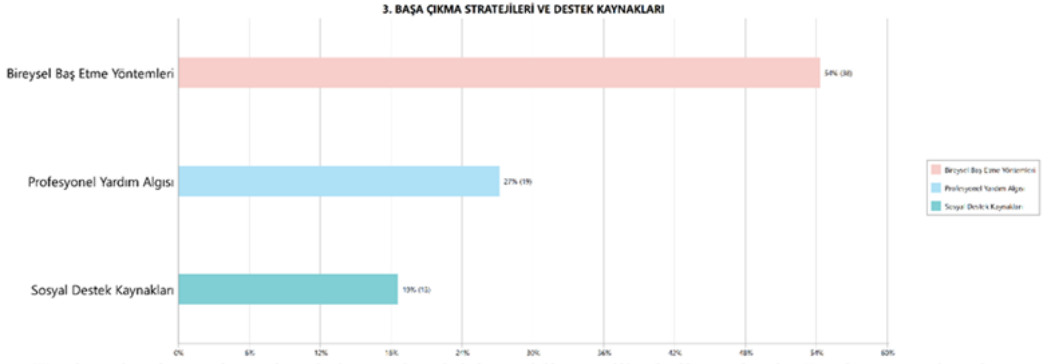
“Özellikle sosyal çevrem tarafından bu meslek hakkında eksik veya yanlış bilgiye sahip insanların sayısı çok fazla. Her ne kadar bir şeyleri anlatmaya çalışsam da herkes gene kendi bildiklerini uygulamaya devam etmektedirler.” (Rıfat)

“Kömür ve makarna, çocuk parası ve bakım parası diye biliniyor görünürlüğü çok kısıtlı ve ön yargı ile çok yaklaşıyor.” (Yusuf)

3.3. Başa Çıkma Stratejileri ve Destek Kaynakları

Baş çıkma stratejileri ve destek kaynakları ana teması; “Bireysel Baş Etme Yöntemleri, Profesyonel Yardım Algısı, Sosyal Destek Kaynakları” alt temalarına ayrılarak analiz edilmiştir. İlgili ana temaya ait genel çıktıların sunulduğu alt kodların istatistiğine ait görsel aşağıda yer almaktadır. (Bkz. Şekil 5)

Şekil 5. Başa Çıkma Stratejileri ve Destek Kaynaklarına Ait Alt Kodların İstatistiği

Katılımcılar; kaygı durumlarıyla başa çıkmak için çeşitli stratejiler kullanmaktadır. Bunlar arasında yalnız kalmak, sosyal aktiviteler yapmak, plan yapmak, çözüm odaklı düşünmek, sakinleştirici egzersizler yapmak ve profesyonel destek almak yer almaktadır. Katılımcılar, profesyonel destek almanın önemli olduğunu vurgulamakta ve gerekli gördükleri durumlarda bunu tercih etmektedirler. Ayrıca, aile ve arkadaşlar da katılımcıların önemli destek kaynakları olarak öne çıkmaktadır.

3.3.1. Bireysel Baş Etme Yöntemleri

Katılımcıların kaygı ve stresle baş etme yöntemleri arasında; “yalnız kalmak, arkadaşlarla vakit geçirmek, müzik dinlemek, resim yapmak, kitap okumak, yürüyüş yapmak, dağ tırmanışları gibi aktiviteler” yer almaktadır. Bunların yanı sıra, sorunları üzerinde düşünme, çözüm odaklı yaklaşma, plan yapma, sosyal destek alma ve sakinleştirici egzersizler yapma gibi stratejiler de kullanılmaktadır. Kişiler kaygılı oldukları zamanlarda genellikle sessizliği tercih etmekte, kendilerini dinlemeye ve anlamlandırmaya çalışmaktadırlar.

“Yüzmeye gidiyorum ya da yalnız kalıp defterime duygularımı döküyorum. Resim çiziyorum. Arkadaşlarımla vakit geçiriyorum. Tabi öncelikle yalnız ve sessiz bir ortamda kalıyorum ve uzun uzun düşünüyorum. Baş edemediğim noktalarda bir arkadaşımınla dertleşirim. Konuyu onunla tartışırım bu konuyu. Kısacası baş etme stratejim ilk başta yalnız kalmak daha sonra bir arkadaşımınla danışmak oluyor” (Zambak)

“Kaygı duyduğum konu hakkında bilgi edinmeye çalışırım. Çözüm odaklı yaklaşırım, çözüm bulunamadığında ya boş veririm ya da destek alırım.” (Yıldız)

“Müzik dinlemek, dinlenmek ve yürümek isterim ve çok fazla yürürüm. Kaygılıyken oturmak, durmak istemem ve hep hareket etmek isterim. Sakin bir yere geçerim, müzik dinlerim, temiz hava alırım ve kendime özgüven veririm.” (Ercan)

“Kaygılı, stresli dönemlerde ruhumu ve kendimi dinlemek bana çok iyi geliyor. Sosyalleşmek benim bu sürecimi uzatıyor. Konu her neyse onunla ilgili olumlu

veya olumsuz her şeyi önceden kabullenmek ve her şeye hazır olmak iyi geliyor. Bu dönemlerde sessizlik kurtarıcı meleğim oluyor genelde.” (Güneş)

“Baş etme stratejilerim her zaman planlı, düzenli ve çözüm odaklı olmam. Sosyal destek baş etmemde etkili olan faktörlerden birisi aynı zamanda.” (Mavi)

“Pek baş edemiyorum. Çevrem destek atıyor. Alışveriş yapıyorum oda bir işe yaramıyor.” (Kelebek)

3.3.2. Profesyonel Yardım Algısı

Katılımcılar, profesyonel yardım alma konusunda farklı görüşlere sahiptir. Bazıları yalnızca çok zor durumlarda profesyonel desteğe başvurduklarını, bazıları ise düzenli olarak profesyonel destek aldıklarını belirtmektedir. Bazı katılımcılar, profesyonel desteğin gerekli olduğunu düşünürken, bazıları ise çekinceleri olduğunu ifade etmektedir. Genel olarak, katılımcılar profesyonel desteğin önemli olduğunu kabul etmekte, ancak kişisel tercihleri ve deneyimleri doğrultusunda farklı yaklaşımlar sergilemektedir.

“Tabi gerekli buluyorum. Çünkü şu an bende profesyonel bir kişiye gidiyorum. Psikoloğa gitmek profesyonel destek almak bana iyi geliyor.” (Zambak)

“Ben gerekli buluyorum çünkü bazen kendi kendimize yetmeyebiliyoruz ve çok da doğal bir şey bu. Ben öneriyorum çünkü yetememezlik insanı çok olumsuz bir şekilde etkiliyor. Ben kendi adıma söyleyeyim destek alma bana çok iyi geliyor.” (Narin)

“Kendi sorunlarımı dile getirmekte çekince hissettiğimden dolayı yardım almayı tercih etmiyorum lakin bu konuda yeterli bilgiye sahibim. Sorunlarımı tek başıma çözmeyi tercih etmekteyim ama bu davranışın kötü bir yol olduğunun da farkındayım. Profesyonel bir desteği gerekli bulmaktayım ve öneririm.” (Rıfat)

“Önceliğim kendim veya sosyal destek olarak halletmeye çalışmak ama artık bakıyorsam ciddi bir durumda olmaya başlıyor o zaman profesyonel desteğe tabi ki olumlu bakarım ve tercih ederim.” (Mavi)

“Mesleki anlamda belli bir bilgi birikimine sahip olduğumuz için süreçte izlenecek yolu belirleyebiliyorum. Kesinlikle gerekli buluyorum. Tercih ettim ve tavsiye ediyorum.” (Güneş)

“Yeterli bilgiye sahibim fakat bunu pek istemiyorum. Çok zorlandığım anda psikiyatriye gidiyorum.” (Sultan)

3.3.3. Sosyal Destek Kaynakları

Katılımcılar; sosyal destek kaynakları olarak ailelerinin ve arkadaşların desteğini önemli bulmaktadırlar. Kaygılı dönemlerde ilk başvurdukları kişilerin “genellikle aile üyeleri ve yakın arkadaşları” olduğu cevabı yoğunluk kazanmıştır. Bazı durumlarda ise psikolog, akademisyen gibi profesyonel destek kaynaklarına da başvurduklarını belirtmişlerdir.

“Ailem her zaman destek oluyor. Birkaç arkadaşım da aynı şekilde.” (Yıldız)

“Kaygılı olduğum süreçte ilk başta ailemle konuştuğumda iyi geliyor bu durum daha ileriye kötüyse yıllardır destek aldığım psikologumla iletişime geçiyorum.” (Narin)

“İlk başvurduğum tabi ki her zaman ailem olur sonrasında gerekli kurumlara, kişilere başvurabilirim.” (Mavi)

“Psikolog ve arkadaş.” (Güneş)

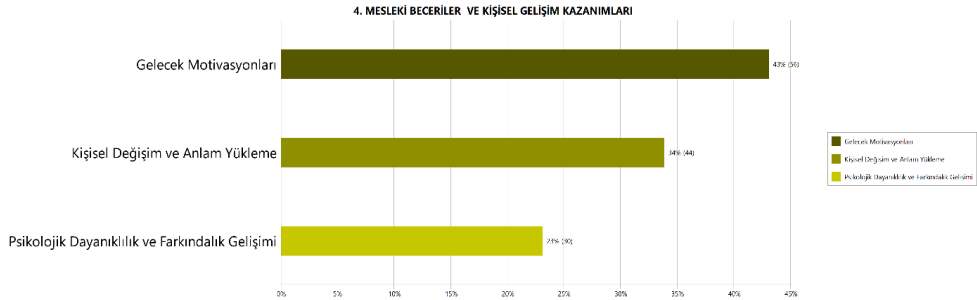
“Ailem, hocalarım ve arkadaşlarım.” (Ercan)

“Öncelikle arkadaşlarıma başvururum konu çok önemli değilse, konu önemli ise ilk başta aile fertlerim ile konuşurum onların yetersiz kaldığı durumlarda psikolog ile görüşme sağları bu şekilde yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünürüm.” (Nilüfer)

3.4. Mesleki Beceriler ve Kişisel Gelişim Kazanımları

Mesleki beceriler ve kişisel gelişim kazanımları ana teması; “Gelecek Motivasyonları, Kişisel Değişim ve Anlam Yükleme, Psikolojik Dayanıklılık ve Farkındalık Gelişimi” alt temalarına ayrılarak analiz edilmiştir. İlgili ana temaya ait genel çıktılar sunulduğu alt kodların istatistiğine ait görsel aşağıda yer almaktadır. (Bkz. Şekil 6)

Şekil 6. Mesleki Beceriler ve Kişisel Gelişim Kazanımları Ana Temasına Ait Alt Kodların İstatistiği

Sosyal hizmet eğitimi, öğrencilerin kişisel gelişimlerine ve mesleki becerilerine önemli katkılar sağlamaktadır.

Öğrenciler, eğitim sürecinde sorunları çözme, empati kurma, farkındalık kazanma gibi beceriler geliştirmişlerdir. Bununla birlikte, uygulama alanındaki deneyim eksikliği ve ekonomik kaygılar gibi konularda da zorluklar yaşamaktadırlar. Öğrenciler, gelecekte daha adil ve eşitlikçi bir toplum yaratma hayalleri ile motive olmakta, akademik kariyer ve yurt dışı deneyimi gibi hedefleri bulunmaktadır. Genel olarak, öğrenciler mesleklerine ve geleceğe umutla bakmakta, ancak kamu alanındaki istihdam sorunları nedeniyle de kaygılar taşımaktadırlar.

3.4.1. Gelecek Motivasyonları

Katılımcılar, kamu sektöründe çalışmayı ve güvenceli bir gelecek kurmayı arzulamaktadır. Bazıları ise dezavantajlı grupların haklarının korunması, şiddet mağdurlarına destek olma gibi ideallere sahiptir. Motivasyonlarını canlı tutmak için eğitimlere katılma, gönüllü

faaliyetlerde bulunma gibi yollara başvurmaktadırlar. Kimi katılımcılar akademik kariyer hedeflerken, kimileri de yurt dışına gitmeyi planlamaktadır. Ancak bazıları, sosyal hizmet alanındaki sorunlar nedeniyle gelecekte umutlu değildir. Buna karşın, birçok öğrenci mesleğe olan inancını ve çabalarını sürdürerek umutlu kalmayı başardıklarını belirtmişlerdir.

“Kamu alanında çalışıp, dezavantajlı bireylerle birebir temas halinde olduktan sonra yurt dışına giderek oradaki sosyal hizmet çalışma hayatını da görmek istiyorum. Mesleği çok sevdiğim ve topluma faydam olsun istediğim için motivasyonumu canlı tutuyorum. Örneğin; şiddet görmüş bir kadının istihdam güvencesini sağlamak. Cezaevindeki bir bireyin topluma kazandırılması için çalışmalar yapmak ve toplumsal faydayı sağlamak...” (Gülüm)

“Yaşadığım kayıplarla yeniden buluşmak isterdim ve artık işimi ve ailemi kurmuş bir şekilde uyanmak isterdim. Mesleğin geleceğine dair umutlu değilim. Fakat kendi geleceğime dair umutluyum. Çünkü planladığım birçok süreç var. Mesleki olarak atandıktan sonra klinik sosyal hizmet üzerine yüksek lisans yapmak ve sonrasında kreş ve gündüz bakımevi açmak istiyorum.” (Güneş)

“Akademisyenlik hayalim var mezun olduktan sonra ALES ve dil sınavına çalışıp akademisyen olarak üniversitelerde olmak istiyorum. Yurt dışında yüksek lisans yapmak gibi bir hedefimde var ama onları yapana kadar da bir dernekte çalışmayı düşünüyorum.” (Narin)

“Topluma yönelik çok iyi işler yapabildiğimi, mertebemin sürekli olarak arttığı bir meslek kariyeri hayal ediyorum.” (Nilüfer)

“Şu an ki motivasyon kaynağım uygulama yaptığım kurum. Kurumdaki sosyal çalışmacılar bana umut veriyor. Motivasyonumu canlı tutma konusuna gelince eğitimlere katılıyorum veya etkinliklerde aktif rol alıyorum gönüllülük projeleri de buna dahil.” (Zambak)

3.4.2. Kişisel Değişim ve Anlam Yükleme

Katılımcıların ifadelerinden sosyal hizmet eğitiminin, öğrencilerin bakış açılarını ve değerlerini önemli ölçüde değiştirdiği bulgusu net bir biçimde elde edilmiştir. Öğrenciler, eğitim sürecinde daha sabırlı, güçlü ve çözüm odaklı bireyler haline geldiklerini; ayrıca insana ve insan sorunlarına daha empatik ve duyarlı yaklaşmayı öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, öğrenciler uygulama alanında daha fazla deneyim kazanmak istediklerini ve bazı alanlarda kendilerini yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Genel olarak, sosyal hizmet eğitiminin öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişimlerine önemli katkılar sağladığı tespit edilmiştir.

“Şu an 4. sınıfım ve kendime 4 yıl öncesinden bakıyorum da sosyal hizmet sadece eğitim olarak değil hayatımın her noktasına dokundu. 4 yıl önceye göre daha emin daha mantıklı birini görmek bölüme olan minnetimi geliştiriyor... Bölümüm aşılmaz sandığım çoğu şeyi aşmama sebep oldu.” (Sultan)

“Bu meslek ön yargımı kırmama yardımcı oldu. Sosyal hizmet toplumsal eşitsizliklere müdahale eder ve savunuculuk yapar. Örneğin göçmenler, yoksullar, engelliler veya şiddet mağduru gibi gruplara yönelik empati hissettim... Sosyal hizmet eğitimi bana sorunları görmeden çözüme odaklanmayı öğretti. Örneğin bir arkadaşım ya da yakın çevremden biri sorun yaşadığında sadece geçmiş olsun demek yerine yalnız değilsin sosyal destek mekanizmaları yanında demeyi bildim” (Zambak)

“Kişisel değerlerimle örtüşmeyen noktalar vardı. Fakat eğitim sürecimin ilerlemesi doğrultusunda bakış açılarımda değişti.” (Gülüm)

“Bölüm bize genelde sosyal hizmet perspektifi sağladı ve mesleğe yönelik genel çerçeve sundu. Sorunlarla baş etme derecemi değiştirdi olaylara daha sorun çözücü bakmamı sağladı.” (Mavi)

“Artık olaylarda soğukkanlı olabiliyorum.” (Papatya)

“İlk başta bu mesleği yapamayacağımı düşünürdüm. Ancak her yıl mesleğe yönelik yeni bilgiler aldıkça ve alana inince mesleği yapabileceğimi anladım... Duygusal olarak ve psikolojik olarak daha da güçlenmemi sağladı ve daha çözüm odaklı bir birey oldum.” (Nilüfer)

“4 sene önce kaygı durumumu yorumlayamazken şimdi neden olduğunu anlayabiliyorum.” (Kelebek)

“Aldığım eğitim sorunlarımla daha iyi bir şekilde baş etmemi sağlamaktadır. Sorunlara bakış açımı genişletmemi, insan onurunu zedeleyici her türlü durum ve davranışa karşı çıkmam gerektiğini öğretti ve sağladı.” (Rıfat)

“İlk başladığımda bu kadar beklentim yoktu ama beklentimin de üstünde oldu bu bölümü okumak ve iyi ki bu bölümü okudum diyorum bir şansım daha olsa yine sosyal hizmet okuyup kendimi daha çok geliştirmek isterdim.” (Narin)

“Kesinlikle oldu ilk sınıftaki ben ile son sınıftaki benim beklentileri çok değişti. Şu an insanlara destek sunabilmenin ve bu hakların nasıl elde edilebileceği ve korunabileceği konusunda beklentilerim oluştu.” (Yusuf)

3.4.3. Psikolojik Dayanıklılık ve Farkındalık Gelişimi

Bazı katılımcılar psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğunu, sorunlarla başa çıkma becerilerinin güçlü olduğunu belirtirken bazı katılımcılar kaygı, panik atak, depresyon gibi psikolojik sorunlar yaşadıklarını ve bu durumlarda yalnız kalmayı, sosyal aktivitelere yönelmeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı ise psikolojik dayanıklılıklarının orta düzeyde olduğunu, duruma göre değişkenlik gösterdiğini dile getirmiştir. Genel olarak katılımcılar, psikolojik dayanıklılık konusunda kendilerini tanıdıklarını ve bu alanda destek ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir.

“Çok dayanıklı olduğumu düşünüyorum. Sorunlarla baş etme yetim çok olmasa da o sorunlara ve kaygılara karşı güçlü durabiliyorum. Gamsız veya umursamaz olmayı tercih etmek zorunda olan bir bireyim. Çözemesem de kafama takmayarak güçleniyorum.” (Sultan)

“Orta düzeyde bir kaygı problemim var. Sakin bir bireyimdir. Özel sektörlerle bağlantılar kurup iş bulmak için uğraşıyorum.” (Gülüm)

“Dayanıklılığım yüksek çünkü bu süreçler hakkında bilgi sahibiyim bu da başa çıkma becerimi geliştiriyor. Önce sorunu analiz edip olası etkilerini belirlerim ve bu etkilere karşı önlemler alırım.” (Yusuf)

“Bende panik atak var o an önümde bir olay olsa tepki veremem ancak ortada hiçbir şey yokken tetiklenirim.” (Zambak)

“Kaygı durumlarında kendimi kötü hissediyorum. Geçmesi için kendimi sosyal aktivitelere veriyorum. Kafamı dağıtmaya çalışıyorum.” (Mavi)

“O durumlarda kendimi depresif hissediyorum çoğu zaman. Bir süre sonra dışarıda yürüyüşler yapmaya çalışıyorum genelde. İnsanlarla iletişim kurmamayı tercih ediyorum.” (Rifat)

“Kötü hissediyorum. Kendimi sakinleştirmek ve rahatlatmak için derin nefes alıp veriyorum. Her şeyin geçici olduğuna kendimi inandırmaya çalışıyorum.” (Cemre)

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Mesleki kimlik gelişimi, öğrencilerin kendilerini diğer meslek gruplarından ayırmalarına ve gelecekteki uygulama zorluklarına psikolojik olarak hazırlanmasına yardımcı olur. Bu gelişim, sürekli öğrenme ve buna dayalı aktiveleri pratik yoluyla kendi değerlerinin, mesleki değerlerin, pratik durumlarda duygusal tepkilerin farkına varması ve iyi bir meslek elemanı olmayı arzulamasıyla ilişkilidir (Miehls vd., 2013; Mo ve Chan, 2021). Yapılan çalışmada katılımcıların neredeyse tamamına yakını bölümü isteyerek tercih ettiği ve sosyal hizmetin ilke ve değerleriyle kendini özdeşleştirdiği anlaşılmaktadır.

Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin mesleğe yönelik beklentileri, kaygıları ve başa çıkma stratejilerine bütüncül bir bakış açısıyla bakıldığında öğrenciler, daha dezavantajlı konumda olduğunu düşündükleri kadın, çocuk ve yaşlı alanlarında çalışmak istediklerini, bu isteklerinde dezavantajlı grupları güçlendirerek hem topluma daha fazla fayda sağlama hem de kişisel tatmin sağlama güdüsünün yer aldığını ifade etmişlerdir. Mathias-Williams ve Thomas (2002) tarafından yapılan çalışmada sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin ruh sağlığı (%38), çocuk refahı (%29), toplum gelişimi (%15) ve ceza adaleti (gençlik adaleti dahil) (%12) alanında çalışmak istediği; çalışmaya hazır olmadığını ifade eden %47’lik kesim ise eğitim, beceri ve deneyim eksikliklerini veya belirli müvekkil gruplarıyla (cinsel suçlular, çocuk koruma ve madde kullanan bireyler gibi) çalışmaktan rahatsızlık duyacaklarını ve hazır olmadıklarını ifade ettikleri sonucu elde edilmiştir. Bu yönüyle ilgili çalışmanın bulguları öğrencilerin dezavantajlı gruplarla çalışma isteğinin ve belirli alanlarda kendini yetersiz hissetmeye yönelik kaygılarının alanyazında da benzer şekilde ortaya konduğunu göstermektedir.

Öğrenciler mesleğin kendilerine ekonomik güvence sağlamasını hem beklemek de hem de bu durumun olmaması ihtimaline karşı (atanamamak, işsiz kalmak, mesleği icra

edememek) büyük kaygılar yaşamaktadırlar. Mesleki doyum sağlayacağı ve mutlu olacağı bir alanda mesleği adil, etik ilke ve değerlere bağlı, insan hakları temelli bir ortamda gerçekleştirmek istemekte buna karşın, kendilerini yetersiz görme korkusu, duygu kontrolü sağlayamama, yardım edememe gibi konularda da kaygılar yaşamaktadır. Ayrıca mesleğin toplumda yeterince bilinmemesi, değer görmemesi, görünürlüğünün az olması da endişe kaynağıdır. Mathias-Williams ve Thomas (2002) tarafından sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin kariyer beklentilerine yönelik yapılan çalışmada bu çalışma ile benzer şekilde; öğrencilerin en büyük beklentilerinin iş bulmak (tam zamanlı, yasal kurumlar bünyesinde, özellikle topluma hizmet alanında) olduğu; iş memnuniyetini kariyer gelişiminden daha öncelikli gördükleri ve pratik beceri eksikliği ile iş güvencesi konusundaki endişelerinin varlığını öne çıkarmaktadır.

Yapılan farklı çalışmalarda da sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin genel olarak mesleğin geleceğinden umutlu olsalar dahi yüksek işsizlik oranları ve düşük istihdam oranlarından ötürü yoğun gelecek ve iş bulma kaygısı yaşadığı, alan uygulaması sırasında mesleki bilgilerini arttırma, müracaatçıyla temas içinde olma, iyi bir meslek elemanı olma ve kişisel gelişimlerini sağlama gibi beklentileri olduğu, bununla birlikte yetersizlik korkusu, zorlu vakalarla başa çıkma endişesi ve danışman ilgisizliği gibi mesleki kaygılar taşıdığı tespit edilmiştir (Alptekin, Topuz ve Zengin, 2017; Cebeci vd., 2020; Sevim ve Altun, 2017; Kalaycı-Kırlioğlu ve Kırlioğlu, 2021).

Öğrenciler, kaygı durumlarıyla başa çıkmak için çeşitli stratejiler kullanmaktadır. Bunlar arasında yalnız kalmak, sosyal aktiviteler yapmak, plan yapmak, çözüm odaklı düşünmek, sakinleştirici egzersizler yapmak ve profesyonel destek almak yer almaktadır. Öğrenciler profesyonel destek almanın önemli olduğunu vurgulamakta ve gerekli gördükleri durumlarda bunu tercih etmektedirler. Ayrıca, aile ve arkadaşlar da öğrencilerin önemli destek kaynakları arasında yer almaktadır.

Yapılan farklı çalışmalar incelendiğinde öğrencilerin sorunlarla baş etmek için benzer şekilde sosyal becerilerini ve sosyal destek ağlarını kullanma, yüzleşme, problem çözme stratejileri geliştirme, yeni sosyal destek kaynakları arama, eleştirel düşünme ve yansıtma yapma gibi yöntemleri kullandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrenciler kendilerini mesleki rolün gerçeklerine daha iyi hazırlamak ve kişisel gelişimlerini sürdürmek için çeşitli öğrenme fırsatlarını değerlendirme beklentisi içinde olduklarını da ifade etmişlerdir. Yine başa çıkma stratejinin gelişebilmesinde meslekte geçirilen süre yani deneyim ve pratiğin önemi de vurgulanmaktadır (Mathias-Williams ve Thomas, 2002; Ghanem vd., 2018; Oliveira, vd., 2014; Carlotto, Teixeira ve Dias, 2015).

Yine yapılan çalışmalarda benzer şekilde sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin karşılaştıkları sosyal sorunları genellikle kendilerinin çözmeye çalıştığı, bu sorunları çözerken daha çok düşünme ve eyleme dayalı rasyonel bir yöntem kullandıkları (sorunu tanımlama, seçenek oluşturma, karar verme ve çözüm üretme gibi adımları içeren akılcı ve eyleme dayalı becerileri daha fazla kullandıkları), profesyonel yardıma karşı herhangi bir ön yargılarının bulunmadığı, profesyonel olmayan destek kaynaklarının ise

aile ve arkadaşları olduğu, aldıkları teorik eğitimlerin yaşanan sorunlara karşı farkındalık kazandırdığı ve yardım kaynakları konusunda bilinçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Başer ve Akçay, 2019; Yalçın, 2024).

Sonuç olarak aldıkları sosyal hizmet eğitiminin, öğrencilerin kişisel gelişimlerine ve mesleki becerilerine önemli katkılar sağladığı anlaşılmaktadır. Öğrenciler eğitim sürecinde sorunları çözme, empati kurma, farkındalık kazanma gibi beceriler geliştirmişler ve tüm motivasyonlarını birey-aile-topluma faydalı olma üzerine inşa etmişlerdir. Mesleki kaygıları arasında yer alan mesleği yeterince icra edememe kaygısı da gelecek motivasyonları arasında yer alan geniş kitlelere ulaşabilme çabasının altında da bu güdünün yattığı ve mesleki eğitimde verilen bilgi-beceri ve değerler ekseninde beklenti, kaygı ve başa çıkma stratejilerinin temellendiği anlaşılmaktadır.

Eleştirel düşünme ve problem çözme gibi üst düzey bilişsel becerilerin gelişimine yönelik bilgiler sosyal hizmet eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Öğrenci merkezli eğitimde ise ezberletme yerine derinlemesine öğretme (analiz etme, eleştirme ve öğrenme sürecine dahil olma) tekniği kullanılmaktadır. Sosyal hizmet eğitimine dair yapılan çalışmalarda öğrencilerin belirli öğrenme stratejilerinden ziyade uygulama sahasıyla entegre edilmiş, sorun çözme becerilerini geliştirmeyi ve eleştirel düşünmeyi hedefleyen interaktif ve öğretme coşkulu daha derinlemesine öğrenme yöntemlerini daha yararlı bulduğu sonucu tespit edilmiştir. Yine uygulama derslerinde süpervizyon desteği almanın ve multidisipliner eğitimlerin önemi de sıklıkla yinelenmiştir (Moulding, 2010; Özden ve Çoban, 2015; Grant vd., 2014; Fisher vd., 2024). Bu çalışmada da öğrencilerin bu tarz bir eğitimle mesleki becerilere daha fazla sahip olduğu sonucu elde edilmiştir.

Akademik kariyer, yurt dışı deneyimi, özel sektör, sivil toplum kuruluşlarında çalışma konuları da öğrencilerin gelecek hedefleri arasında yer almaktadır. Nihayetinde öğrenciler mesleklerine ve geleceğe umutla bakmakta, ancak kamu alanındaki istihdam sorunları nedeniyle de kaygılar taşımaktadırlar.

Sosyal hizmet bölümü son sınıfta bulunan ve mezuniyet aşamasında olan öğrencilerde, mesleki duyarlılık, hassasiyet, mesleki bilinç ve ilginin geliştiği, her şeyden önce toplumsal duyarlılık ve mesleki sorumluluk ve etik ilkelere bağlılık çerçevesinde mesleği profesyonel bir biçimde uygulama çabası içinde oldukları anlaşılmaktadır. Atanamama/ istihdam (iş) edilememe ve yetersizlik kaygısı en temel endişeleri arasında yer alsa da profesyonel destek alma ve bu desteği başkalarına sağlama/yönlendirme yönündeki olumlu tutumları dikkat çekmektedir. Bu durum, aldıkları eğitimin mesleki bakış açılarını geliştirdiğini, toplumu güçlendirme ve bireyin yaşamına doğrudan dokunma yönünde yüksek bir motivasyona sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Alptekin, K., Topuz, S., & Zengin, O. (2017). Türkiye’de sosyal hizmet eğitiminde neler oluyor?. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(2), 50-69.
- Baker, J.P. ve Berenbaum, H. (2007). Emotional approach and problem-focused coping: A comparison of potentially adaptive strategies. *Cognition and Emotion*, 21(1), 95–118. DOI: [10.1080/02699930600562276](https://doi.org/10.1080/02699930600562276)
- Başer, D. ve Akçay, S. (2019). Sosyal hizmet öğrencilerinin sorun yaşadıkları alanların ve yardım arama davranışlarının incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 421-440. DOI: 10.26466/opus.595087
- Carlotto, R. C., Teixeira, M. A. P., & Dias, A. C. G. (2015). Adaptation to university and coping among undergraduate students- Adaptação acadêmica e coping em estudantes universitários. *Psico-USF*, 20(3), 421-432. DOI: 10.1590/1413-82712015200305
- Cebeci, F., Artan, T. & Karaman, M. (2020). Sosyal hizmet bölümü stajyer öğrencilerinin iş bulma kaygısını azaltmaya yönelik grup çalışması. *Turkish Studies*, 15(3), 1721-1738. DOI: 10.29228/TurkishStudies.43350
- Ekmen, E. (2024). *Tıp fakültesi öğrencilerinin mesleki kaygı düzeyleri ve kariyer tercihlerinin incelenmesi*. (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta) Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Fisher, C., McDonald, V., Carroll, M. C., Walker, C., Durand, S. C. & Fogger, S. (2024). Outcomes of an interprofessional opioid training program for graduate students in nursing and social work, *Social Work in Public Health*, 39(4), 379-392, DOI: [10.1080/19371918.2024.2327576](https://doi.org/10.1080/19371918.2024.2327576)
- Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2004). Coping: Pitfalls and promise. *The Annual review of psychology*, 55, 745–774. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141456>
- Gerçek, M. (2018). Mesleki kaygı ve kariyer uyumluluğu arasındaki ilişkiler: Öğretmen adayları açısından bir inceleme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 297-312. DOI: 10.26468/trakyasobed.401010
- Ghanem C., Kollar, I., Fischer, F., Lawson, T. R. & Pankofer, S. (2018) How do social work novices and experts solve professional problems? A micro-analysis of epistemic activities and knowledge utilisation. *European Journal of Social Work*, 21(1), 3-19, DOI: 10.1080/13691457.2016.1255931
- Grant, L., Kinman, G. & Alexander, K. (2014). What's all this talk about emotion? Developing emotional intelligence in social work students. *Social Work Education*, 33(7): 874–889. DOI:10.1080/02615479.2014.891012
- Kalaycı-Kırlioğlu, H. İ., & Kırlioğlu, M. (2021). Öğrencilerin gözünden sosyal hizmet mesleği ve eğitimi: Niteliksel bir çalışma. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 94-117.
- Kuzgun, Y. (2009). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mathias-Williams, R. & Thomas, N. (2002) Great expectations? The career aspirations of social work students. *Social Work Education*, 21(4), 421-435, DOI: 10.1080/02615470220150384
- Miehls, D., J. Everett, C. Segal, & Bois, C. D. (2013). MSW students’ views of supervision: Factors contributing to satisfactory field experiences. *The Clinical Supervisor* 32(1), 128–146. DOI: 10.1080/07325223.2013.782458
- Mo, Y. H., & Chan, S. (2021). Professional identity of social work students in Mainland China: Social work educator accounts. *China Journal of Social Work*, 14(3), 230-246, DOI: 10.1080/17525098.2021.1835149
- Moulding, N. T. (2010) Intelligent design: Student perceptions of teaching and learning in large social work classes. *Higher Education Research & Development*, 29(2), 151-165, DOI: [10.1080/07294360903470977](https://doi.org/10.1080/07294360903470977)
- Oğan, Y. (2022). Aşçılık öğrencilerinin mesleki beklentileri üzerine bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(4), 1621-1632. DOI: [10.32709/akusobil.1035108](https://doi.org/10.32709/akusobil.1035108)

- Oliveira, C. T., Carlotto, R. C., Vasconcelos, S. J. L., & Dias, A. C. G. (2014). Adaptação acadêmica e coping em estudantes universitários brasileiros: Uma revisão de literatura. *Revista Brasileira de Orientação Profissional*, 15(2), 177-186.
- Özden, S. A., & Çoban, A. İ. (2015). Sosyal hizmet eğitiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımının kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 159-168.
- Sarıtaş, S. (2019). Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik iyi oluş halleri, mesleki kaygı düzeyleri ve özyeterlik inançlarının incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sevim, K., & Altun, F. (2017). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin geleceğe yönelik mesleki ve akademik beklentileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 51-65. DOI: [10.22466/acusbd.346958](https://doi.org/10.22466/acusbd.346958)
- Strauss, A., & Corbin, J. (2014). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage publications.
- Taran, Y. (2019). *Meslek Yüksekokulu öğrencilerinde mesleki beklenti: Trakya üniversitesi Meslek Yüksekokulları alan çalışması* (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trakya). Erişim adresi: https://unis.trakya.edu.tr/tez-detay/2_CpSmCm_47/meslek-yuksekokulu-ogrencilerinde-mesleki-beklenti-trakya-universitesi-meslek-yuksekokullari-alan-calismasi
- Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri (2025). *Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Uluçay, T., Özpolat, A. R., İşgör, İ. Y. & Taşkesen, O. (2014). Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *NWSA-Education Sciences*, 9(2), 234-247, DOI: [10.12739/NWSA.2014.9.2.1C0616](https://doi.org/10.12739/NWSA.2014.9.2.1C0616)
- Waberi, F. A., & Öge, E. (2020). Mesleki beklentilerin kariyer kararı verme öz-yetkinliği ile ilişkisi. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 25-39, DOI: [10.22466/acusbd.682945](https://doi.org/10.22466/acusbd.682945)
- Wrzesniewski, K., & Chylinska, J. (2007). Assessment of coping styles and strategies with school-related stress. *School Psychology International*, 28(2), 179–194. DOI: [10.1177/0143034307078096](https://doi.org/10.1177/0143034307078096)
- Yalçın, M. (2024). Sosyal hizmet uzmanı adaylarının sosyal sorun çözme düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(3), 1403-1419. DOI: [10.18069/firatsbed.1476932](https://doi.org/10.18069/firatsbed.1476932)
- Yükseköğretim Kurulu. (2020). *Sosyal hizmet ulusal çekirdek eğitim programı (SHUÇEP)*. Erişim Adresi: <https://egitim.yok.gov.tr/documentFiles>